

В. РИСТОВСКИ

НЕКОЛКУ ОДЛОМКИ ОД ОБЕМНАТА „СЛАВЈАНСКОМАКЕДОНСКА ОПШТА ИСТОРИЈА“ НА ГОРГИЈА М. ПУЛЕВСКИ ОД 1892 ГОДИНА

До скоро Горѓија М. Пулевски (? — 1895) го знаевме главно како учебникар, лексикограф, граматичар и поет, како револуционер и војвода на Кресненското востание и како идеолог на посебниот македонски културно-национален развиток. Денеска меѓутоа можеме да зборуваме за Пулевски и како македонски национален историчар, веушност како автор на првата историја на Македонија, иако таа остана во ракопис и не го изврши преднамереното влијание сред македонските маси.

Одбележувајќи ја 100-годишнината од излегувањето на првата печатена книга од Г. М. Пулевски (во Белград во 1873 год.), сакаме првпат на научната јавност да ѝ соопштиме еден мал дел од обемниот ракопис „Славјанскомакедонска општа историја за сви полостровски народности“, напишана во втората половина на XIX век, којашто од 1958 год. се чува во Старопечатниот оддел на Народната библиотека „Кирил и Методиј“ во Софија, заведена под сигнатурата № 32/958. Тоа е книга од вкупно 1668 ракописни страници (со по 25 реда на страницата), пишувана со морово мастило од раката на Пулевски, тврдо подврсана, чии последни дваесетина страници меѓутоа веќе речиси напoлно се распадли од влага и мувла.

Првпат за овој ракопис проговори прилепчанецот Георги Трајчев во својата „Книга за мијаците“ во 1941 година.¹⁾ Неа ја разгледувал и крушевчанецот Никола Киров Мајски во 1958 год.²⁾ а нам ни стана достапна четири години потоа. Првпат ѝ сооп-

¹⁾ **Георги Трајчев**, Книга за мијацитѣ (Историко-географски очерк), Софија, 1941, 42 и сл. — Г. Трајчев наведува дека Г. Пулевски „во своите ракописни белешки“ пишувал дека зборот „Мијак“ означувал — бистроумни луѓе, со бистер ум, а исто така и дека „Мијацѣ“ означува Македонци: „кус изговор — Мијацѣ; продолжен — Македонци“ (стр. 93).

²⁾ **Никола Киров Мајски**, Светлосенки. Сбирка от незабравими образи и събития. Част трета, Софија, 1958, 89—90 (ракопис).

штивме на нашата јавност за овој важен труд на Пулевски на Симпозиумот по повод 20-годишнината од одржувањето на Првото заседание на АСНОМ во 1964 год.,³⁾ а основни карактеристики дадовме и во монографскиот труд за Пулевски што го објавивме оваа година.⁴⁾ Одлуките од текстот на Историјата меѓутоа ги публикувавме првпат овде.

Заедно со ракописот на Историјата во софиската библиотека бил предаден и обемниот комплетен ракопис на граматиката на Ѓ. М. Пулевски, од која само првиот дел е објавен во 1880 год. во Софија. Овој ракопис меѓутоа не ни беше дозволено ни да го видиме — со официјалното образложение дека ќе сме го искористеле „за антиб’лгарски цели“.

Според некои индикации, овие два ракописа на Пулевски биле започнати уште во 1865 год. во Белград, но со сигурност знаеме дека Историјата била завршена во Софија во 1892 год., неполни три години пред смртта на нејзиниот автор. Речиси полни три децении Пулевски стрпливо ги собирал и ги проучувал изворите и ја градел структурата на првата напишана историја на македонскиот народ. Сметајќи дека туѓите историчари не ја прикажале вистинската историја на Македонија и дека е неопходно самите Македонци да го сторат тоа, тој се зафатил со многу патриотски жар и со особено потенциран национален романтизам, и тоа „по славјански-македонско нареченија“, да го претстави целокупниот развој на овој народ, во рамките на развојот и на соседните народи и држави, започнувајќи го летописот „од деда Мосоха, шестиот син Јефетов“. Книгата му е поделена на предговор и три дела со 11 „книги“, во кои се вклопени вкупно 86 разни наслови.

Концепцијата и начинот на излагањето на настаните и личностите во Историјата на Пулевски не ги надминува рамките на почетокот на XIX век, но истовремено низ такви форми е вткаена и македонската национална идеологија, идеологијата на македонските низини од втората половина на истиот век. За Пулевски во тој момент било многу важно да покаже дека и Македонците „уште од неизвесно време си имале сопствено државно правление и свои владетели“, дека таа историја е многу стара и зафаќа корени уште од „сто и тридесет и една година по потопот вселенски“, дека Македонците исто така „си стојале под управление

³⁾ Д-р **Блаже Ристовски**, Прилог кон проучувањето на македонските национални научно-литературни друштва и афирмацијата на македонската национална и државносна мисла, (зборник) *Развојот на државноста на македонскиот народ*, Институт за национална историја, Скопје, 1966, 171—188.

⁴⁾ Д-р **Блаже Ристовски**, Горѓија М. Пулевски и неговите книшки „Самовила Македонска“ и „Македонска песнарка“, Библиотека на списанието „Македонски фолклор“ 1, Институт за фолклор, Скопје, 1973, 31—35.

од свои владетели даже до 900 години пред Христа“, дека во „Тројанскиот бој“ Македонците „и царот Пилимона си го изгубиле“, но дека за оттука наваму „токо речи најверни доказателства находиме за от македонските цареви“. За него Македонците се „староместни полостровски жители и гостопримјеници и болгарски, и српски и грчки и от други народности“, нагласувајќи притоа дека „од славјанскиот род најнапред придонеле Болгари, а по Болгари околу 200 години придонеле и Срби“, но дека од 1396 година, кога „пропаднало болгарското царство, тики и Македонци и Срби потпаднале под турско владичество, а Бугари се разбегале“, па „даже до сега Турци владеат над Македонија“. Она што беше важно за Раиќа и за Паисија, не е помалку важно и за овој наш Раковски: старата слава морале да блешти со легији од цареви свои и туѓи, заради што Пулевски грижливо се обидува да ги наброи разните цареви и кралеви што ја владееле Македонија низ историјата — сè до 1892 год. Сосем е разбирливо што историјата на античката македонска држава, во духот на концепцијата на македонската национална идеологија во тоа време, зазема завиден простор во овој ракопис. Тоа пак особено се однесува за животот и војните на Александра Македонски што беше столбот на таа идеологија. Се разбира, за нас посебно значење имаат поглавјата што го пренесуваат времето, чиј сведок или учесник беше самиот автор. За жал, токму од тие делови на Историјата ние имаме малку материјал кај нас.

Карактеристично е дека Ѓорѓија Пулевски коректно ги наведува изворите што му послужиле за презентирањето на македонската историја, но исто така е важно да се одбележи дека тој никогаш не цитира и историчари од редот на неговите современици — ни бугарски ни српски, иако во тоа време веќе постојат и сериозни историски прирачници. Многу често авторот се потпира и врз народните преданија, па дури и врз податоците од народните песни, додека во интерпретацијата тој завлегува и во секојдневјето, во сферата на обичаите и битот на нашите луѓе од разните краишта, па дава дури и граматички преглед на македонскиот јазик и веќава преглед на македонската литература. Пулевски посебно остро ги прекорува „македонските граѓани“, зашто „се возвишајет за благородници македонски, а уште не се сеќавајет оту се маши за сите лошотији што се наносат на христијанско население македонско“. Тој ги прекорува и своите земјаци — Мијаците што „се надувајет као черево на жар со простота си“, па им укажува да ги остават црковните книги и да ги учат децата врз основа на учебници од светската наука, кои тој самиот и ги наведува. Значајно е дека тој не ги препорачува народните „гатанки и пословици и песни и приказни“ за во народните училишта, зашто „повеќе ги маткајет учениците“. Всушност, овие просветителски ставови на Ѓорѓија М. Пулевски ги одразуваат барањата на македонскиот развиток, но во голема

мерка се одблесок и на една измината епоха од балканскиот развиток. Отфрлајќи ги народните умотворби од наставата во основното училиште, самиот тој не престануваше упорно да ги собира, да ги пишува и самиот да ги издава. Нивното значење го гледаше пред сè како показ на народната култура и како поттик за разбудување на народниот дух и за активирање на народното ослободително движење. Оттука е и сосем јасно зошто Пулевски двата речника и граматиката ги сметаше како учебници и ги издаваше под реден број, додека поемата „Самовила Македонска“ и двете книшки на стихозбирката „Македонска песнарка“ ги исклучи од таа номерација. Овие беа наменети за возрасните и за светската јавност.

Објавувајќи делови од Историјата на Пулевски неопходно е да укажеме уште на една компонента на неговото големо дело. Тоа е улогата и значењето на трудовите и дејноста на овој ставовит меѓник во нашата културно-национална историја, во развитокот на македонската национална мисла. За да се сфати континуитетот на македонското национално будење и конституирање треба да истакнеме дека непосредно вз идеологијата на Г. М. Пулевски и неговите истомисленици се надоврзува дејноста на „лозарите“ и се затемелува делото на Д. Д. Чуповски.

За националната дејност на Пулевски во Романија и во Србија малку знаеме, но познато ни е дека кон крајот на 80-тите години на минатиот век во Софија тој се обидува да ги собере македонските интелектуалци и еснафи во една „литературна дружина“ што бездруго немала само литературен карактер, како и неговите дела што немаат само литературна вредност. Изворните податоци за ова сеуште грижливо ги кријат богатите софиски архиви, но имаме некои значајни укажувања од перото на Д. Д. Чуповски, кој како молер со браќа си пристигна во Софија во 1890 година и остана таму сè до 1892, при што имаше можност и лично да го запознае својот тогаш популарен едноплеменик сред македонската емиграција, па дури и непосредно да слуша за дејноста и историјата на таа дружина. Дваесетина години подоцна, раскажувајќи за односот на Бугарија спрема македонската национална мисла во своето списание „Македонскиј Голосъ (Македонски Глас)“ Д. Д. Чуповски пишува: „Така, образуваната во 1888 година, „Славјанскомакедонска книжевна дружина“ од емигранти „Македонци во Софија, под претседателство на Георгија Пулевски, којашто имаше цел да ја прероди народната македонска литература, бугарската влада ја растури и мнозина нејзини членови ги истера од територијата на Кнежевството“.⁵⁾

Дека Д. Чуповски може да биде сигурен извор за оваа информација достатна потврда се двава аргумента. Прво, во незавршената ракописна автобиографија на брат му Никола Чу-

⁵⁾ Управда (Д. Д. Чуповски), Кемъ была Болгарія для Македонии, „Македонскиј Голосъ (Македонски Глас)“, I, 5, С.-Петербург, 5. IX 1913, 77.

паров (1853—1925), пишувана во Софија непосредно пред смртта, кога се зборува за Мијаците воопшто и за нивните преселби низ Македонија, се наведува како поткрепа: „Спорет книгата на Георги Пулевски, ро[дум] од Галичник], биле гвардејци на А. Македонски“. На друго место потоа, кога Никола зборува за племето „Брсјаци (Брзаци)“ во Македонија, тој се аргументира: „Спорет книгата на покојнија Георги Пулевски, родум от село [Галичник], казват, че Брзаците биле брзата армија на Александра Македонски“. Не можеме во моментот со сигурност да кажеме од која книга на Пулевски се земени овие податоци, но очевидно е нејзиното силно влијание и авторитативност при формирањето на историските и национално-политичките претстави на Македонците. Има можности овие податоци да се земени и од останатите во ракопис книги на Пулевски, кои се читале и се пренесувале од рака в рака. И второ, во личната библиотека на Д. Д. Чуповски во Ленинград ја пронајдовме и грижливо подврсаната „Слогница речовска“ на Г. М. Пулевски, во која со морово мастило се подвлечувани одделни зборови, изрази и форми што ја потврдуваат и непосредната врска и приемственост помеѓу Пулевски и Чуповски. Пред сè, тука е подвлечувано наменувањето „славјанско-македонски јазик“, кое што го прифаќа П. Д. Драганов и го усвојува засекогаш Д. Чуповски. Потоа, во списокот на „спомоштемствотелите“ се подвлечени сите презимиња што завршуваат на -ски (Огненоски, Лепчески, Ѓизароски и тн.). Самиот Д. Чуповски покажува многу жив интерес за употребата токму на оваа форма на македонските презимиња, како различна и од бугарската и од српската. И најпосле, на национално-идеолошки план, иако Чуповски многу добро знае дека античките Македонци не биле Словени, тој свесно ги вклучува во историјата на Македонија и на Македонците, како важни претходници во историјата и значајни фактори во современоста. Никако не е случајно што Д. Чуповски цел живот на синџирчето на својот часовник ќе ја носи сребрената стара монета со ликот на Александра Македонски, а на црвеното македонско знаме на Македонската колонија во 1913 год., врз бело поле, ќе го постави како амблем ликот на коњот на Александра Македонски Буцефал. Исто така не е случајно што и брат му Наце Димов на првиот свој син во Петербург му го става името Александар, а кога овој умира уште малечок, истото тоа име му го дава и на второродениот син што и денеска живее во Ленинград. Оваа директна линија помеѓу Пулевски и Чуповски може да се согледа и во многу други погледи во делото на Димитрија. Нема сомнение дека не биле само објавените и ракописните трудови на Пулевски што му оставиле толку силни траги во свеста на младиот молер во Софија. Мора тука да се претпостави и една лична, непосредна врска со стариот војвода и национален идеолог.

Од друга страна, и самото име на новата „Млада македонска книжовна дружина“⁶⁾ што беше организирана исто така во Софија само по две години, индицира за постоењето на некоја своја „стара“ претходничка. Идните архивски истражувања треба да го покажат составот на членството на двете македонски дружини и кои имено членови на првата членувале и во Младата македонска книжовна дружина. Несомнено е меѓутоа дека „Славјанскомакедонската општа историја“ на Пулевски, со сето она што го содржи на своите пространи страници, била и основата на идејната и националната линија на Славјанскомакедонската книжевна дружина од 1888 година, како што е сигурно дека таа и подоцна ќе има позитивна улога во формирањето на свеста на сите оние Македонци што доаѓале во допир со неа.

Пренесувајќи ги текстовите од овој ракопис должни сме да одбележиме дека се трудевме да го задржиме полниот оригинал на јазикот на авторот, вршејќи интервенции само во однос на правописот и интерпункцијата и употребувајќи ја нашата денешна азбука. На тој начин се надеваме дека овој материјал ќе претставува добар извор и за идните филолошки истражувања на јазикот и синтаксата на Пулевски и за согледување на патиштата на развитокот на македонскиот писмен збор.

СЛАВЈАНСКОМАКЕДОНСКА ОПШТА ИСТОРИЈА ЗА СВИ ПОЛОСТРОВСКИ НАРОДНОСТИ

Написана је по славјански-македонско нареченије за да ја разбирајет сви полостровски Славјани

Дел I-ви

За от 131-ва год. по потопот вселенски до 900 год. пред Христа.

Книга 1-ва

До 900 год. пред Христа

Токо македонски-славјанска историја оту се зафаќат уште от 131-на година по вселенскијот потоп, тики за подробно разберување ја делиме спроти долу определените пет времиња, со повремено временски расказанији.

1-во. От 131-на год. по вселенскијот потоп даже до 900 год. пред Христа, даже се плодиле и насељавале Македонци, едно време је.

⁶⁾ Д-р Блаже Ристовски, „Лозарите“ во развитокот на македонската национална мисла, Библиотека „Светлини на минатото“, РТС, Скопје, 1968, 1—32.

Славянски на Кривошане 1711

История

Во селу Богоштрини Чинароста.

История

По славянски Кривошане на Кривошане

Во селу Богоштрини

својот Кривошански Славянски

својот И-ви

Во селу Богоштрини Чинароста, во селу Богоштрини

История И-ви

Во селу Богоштрини

Факсимил од насловната страница од ракописната Историја
на Г. М. Пулевски

2-ро. А от 900 год. пред Христа даже до 148 години пред Христа имале свои особити цареви и своје царствено правленије даже под Римјани потпаднале, друго време је.

3-ко. А от 148 години пред Христа даже до 395-та год. по Христа, като се оделило Римското царство на две царства, треќо време је.

4-то. А от 395-та год. до 1360-та год. по Христа даже дошле Турци во Македонија, четврто време је.

5-то. А от 1360-та год. като завладале Турци над Македонија,¹⁾ тики даже до настојаште време до сега, пето време је.

Р а с к а ж у в а њ е

А славјански-македонскава историја, като ја познаваме уште от 131-на год. по вселенскијот потоп, тики постепено содржават даже до настојаште време, до сега.

§ I-ви

Токо спроти како што је горе речено, оту Македонци постепено се плодиле во долу речениве места, тики и неподвижими (непокретни) живувале и живувајет као во сопственоместни предели даже и досега.

§ II-ри

Токо македонски-славјанскава историја оту се зафаќат уште от зачалното плодење славјанско, тики затова ја делиме на пред речени пет времиња, за чисто разбирање.

Заре македонски Славјани, като се староместни жители полостровски, тики от неизвестно време си имале сопствено државно правленије и свои владетели.

§ III-ќи

А македонското царување, по исторически белешки, уверени сме оту се зафаќат от деда Мосоха, шестијот син Јафетов, уште като кинисал со чедородијето си от сенахарскине полиња кон запад за во азиска Сармација. А до тога биле заминати сто и тридесет и една година по потопот вселенски.

§ IV-ти

А от пред речено време чедородието дедо-Мосохово постепено се умножавало, најнапред во азиска Сармација; токо азиска Сармација се велет долу речениве места:

¹⁾ Завладувањето на Македонија од Турците започнува всушност по Маричката битка од 1371 год. Понатаму и самиот автор дава наслов: „Книга IV-та, от 531-ва год. до 1370 год“.

1-во. Покрај Дарданско и Стредеземно мориња.

2-ро. Покрај Мраморско и Босфорско мориња.

3-ко. Покрај Понтиско Море, сва азиска страна.

А во пред стојаште време чедородијето дедово Мосохово като се умножило, тики преминувало и преку Босфора и преку Дарданели еле Спонта преку Восточна Јевропа.

§ V-ти

А по преминувањето от азиска Сармација во јевропејска првин се изнаселиле и покрај јевропски Босфор и во јевропска Дарданија и во Пелагонија, тики и во Горни и Долни виљајет, даже и во Далмација се изнаселиле.

§ VI-ти

А от горе речено време во пред речениве места Македонциве като се плодиле и се населјавале као неподвижни (непокретни) си стојале под управленије от свои владетели даже до 900 години пред Христа.

Токо за до пред речено време за Македонци оту имале свои цареви и царствено правленије, познаваме уште от Тројанскијот бој. Оту Македонци под свој царско Пилимоново управленије се биле против Грци бранејќи град Троја, тики и царот Пилимона си го изгубиле во Тројанскијот бој.

§ VII-ми

Токоречи најверни доказатељства находиме за от македонските цареви от девестотини години пред Христа. Ама за сви горе речени времиња понаособ раскажуваме во историјава; сите преврати и случаји Македонцим случившија даже до сега.

§ VIII-ми

Токо во прошедше текушти времиња от славјанскијов род најнапред придошле Болгари, а по Болгари околу 200 години придошле и Срби.

Токо, и за Болгари и за Срби кажувано је во одсобити историји, а таке и за от други народности кажани се историјите им.

§ IX-ти

А от 1396-та год. по Христа, като се разорило (пропаднало) болгарското царство, тики и Македонци и Срби потпаднале под турско владичество, а Бугари си разбегале, тики от 1396-та год. даже и досега Турци владејет над Македонија.

§ X-ти

За кољку цареви имале Македонци своји и кољку туѓи цареви:

1-во. За от сто и тридесет и една година по потопот вселенски, тики до деветстотини години пред Христа не је точно известно бројот от царевите им македонски, заре за пред истојаште временско растојаније не ми било возможно надлежните сказанија да ги изнајдем и сам да ги прегледам, та да ги забележим. Токо, заради пред речени сканији оставам белешки во подолниве редови за други последователи нека ги искажет кољку цареви биле.

2-ро. А от деветстотини години пред Христа даже до 148 години пред Христа Македонци имале 82 цара од својнародни владетели.

3-ко. А от 148 год. пред Христа даже до 395-та год. по Христа над Македонци им царувале 34 цареви римски.

4-то. А от 395-та год. до 1360-та год. по Христа над Македонци им царувале 70 цареви византиски и еден краљ болгарски и два цара српски.

5-то. А от 1361-ва до 1892-ра год.²⁾ над Македонци им царувале 29 цареви Турци.

Раскажување за книжевен основ

§ XI-ти

И спроти као што је зборувано, оту Срби и Бугари после се придојдени во Полостров Балкански...³⁾

§ XIII-ти

А славјански-македонсково нареченије, ако је отфрлено уште от краља Филипа II-ри, ама пак је основано за општ славјански јазик. Тики, за да се уверет љубовпитствујушти читатели, нека видет во пети дел, книга XI-та, а во глави IV-та и во V-та дејствително се вообразени сви јазични содржиње.

²⁾ ова е крајната година што се спомнува во оваа Историја, па може да се заклучи дека била започната уште додека авторот се наоѓал во Србија, но била завршена секако во 1892 год., три години пред неговата смрт, кога е завршен предговорот кон текстот.

³⁾ Ракописот на Историјата на Пулевски, заедно со „Речницата“, е прибран во Народната библиотека во Софија во 1958 год. Досега само Георги Трајчев во својата „Книга за милицитџ (Историско-географиски очерк)“, Софија, 1941, има одбележено дека од Пулевски е зачуван „еден грамаден том ракописни белешки за „славјано-македонска општа историја““ (стр. 42). Трајчев ги предава ги албанските востанија од 1845—1846 год. според ракописот на „галичанецот Горго Пулевски“ (стр. 63—66), па го цитира и мислењето негово за потеклото и значењето на името „Мијак“ (стр. 93).

На 25.V.1958 год. Никола Киров Мајски бил поканет од еден свој пријател Македонец, „бивш адвокат“ во Софија, каде што имал можност

§ XIV-ти

А стари православци рекле оту за сојединување еден народен јазик, сите јазични разлики се собиравајет, тики еднаков словесност се суредуваат за сви сојеви да го разбирајет. А за спроти као што рекле стари православци и историјава је написана за општ славјански јазичен оснoв, а искажана от помножествен еднаков словесност по славјанско-полостровско нареченије без порока и разлика за да ја разбирајет сви полостровски Славјани.⁴⁾

§ XV-ти

Токо славјанско-полостровскиве сојеви от невештина (невежџество) православска, оту паче не се ни познавајет едни со други оту се от славјански народност сви, тики и за познавање полостровскиве славјански сојеви раскажувано је во кни(га) XI-та со сите подробности.

Ѓорѓија М. Пулевски⁵⁾

да го разгледа ракописот и на Историјата и на „Јазичницата“. Во своите „Светлосенки. Сбирка от незабравими образи и събития. Част трета“ (София, 1958, 89—90, ракопис) тој ги наведува насловите на двава ракописа и дава кратка карактеристика за нив.

Во 1962 год. ни беше дозволено да го разгледаме само ракописот на Историјата (но никако не и на „Речницата“) што се наоѓаше веќе во Библиотеката, па освен малите исписи, ни беа микрофилмирани и 29 страници од ракописот. По две години пак се навративме врз овој ракопис: го прегледавме целиот и допрепишавме уште некои страници. Уште истата 1964 год. на Симпозиумот за 20-годишнината на АСНОМ прочитаваме соопштение, во кое првпат беше прикажана и Историјата на Ѓорѓија М. Пулевски [Д-р Блаже Ристовски, Прилог кон проучувањето на македонските национални научно-литературни друштва и афирмацијата на македонската национална и државносна мисла, „Развиток на државноста на македонскиот народ“ (зборник на ИНИ), Скопје, 1966, 171—188]. Сево ова меѓутоа се само фрагменти од овој навистина импозантен ракопис од 1668 страници што допрва треба да се допроучи и евентуално да се издаде во целост. Текстот во нашиов избор до третава забелешка е на полно континуиран, но потоа е испуштен дел од § XI и целиот § XII.

⁴⁾ Погледиве на Пулевски за формирањето на македонскиот литературен јазик не се разликуваат многу од оние што ги изложи во Речникот од 1875 год. Овде меѓутоа уште повеќе наблегнува, врз основа на македонскиот, да се создаде таков литературен јазик што би бил разбиралив и употреблив за сите Словени на Балканот. Во овој поглед многу се доближува до сфаќањата на Г. Прличев со неговиот „општо-словенски“ јазик.

⁵⁾ Ова е, колку што можеме да установиме, единствениот потпис на авторот во книгата, но истовремено и единственото место каде што се потпишува со името Ѓорѓија. Видејќи тоа е сторено непосредно пред крајот на неговиот живот и во еден ракопис на многу чист македонски јазик, сметаме дека треба да се претпочита и за конечното установување на името на овој значаен македонски деец од минатиот век.

За славјанскијов јазик (диалект) когашен је

...

А сега во историјата си (Раиќ⁶) — Бл. Р.) спомнувал само за Руси, Полјаци, Моравци, Илирци, Срби и Болгари, а камо Чеси, Словаци, Крањци⁷) и Македонци? Барем да ја не велел историјата си „Историја от разни славјански народи“. А Македонци оту се староместни полостровски жители и гостопријемци и болгарски, и српски и грчки и от други народности, а суседи елински, — за тоа во оваа книга кажуваме славјанско-македонска историја и за от сви живущтих пришелци полостровски, да си знојат кој когашен је.

(стр. X)⁸)

Книга VI-та

Бугарска историја⁹)

§ V.

И по Петрета краља болгарски¹⁰) кралевството болгарско, като било искинато и опустошено от Русите, го получил син му краљ Петров Борис,¹¹) ХХII-ри краљ болгарски, а престолнијот град му бил Преслав што го завладале Русите на 969-то лето.

⁶) Пулевски доста критично се однесува спрема старите историчари, а исто така и спрема поновите. Никако не е случајно што му се спротиставува толку остро токму на Јован Раиќ, кој му беше првиот учител на Паисија Хилендарски.

⁷) Со тоа име ги означува денешните Словенци.

⁸) Палинацијата на ракописот на Пулевски е своевидна: секои 4 страници носат по една бројка, напишана со римски цифри, односно секој негов шпартан „табак“ има по два „листа“ (четири страници).

⁹) Како што се гледа од приложената содржина на овој труд, Пулевски ја засегнал и историјата на другите балкански народи, па и на бугарскиот. Од текстот се гледа меѓутоа дека авторот буквално ги користел постарите извори, па се повел и по самото име, обележувајќи го како „бугарско“ сето она што го нашол маркирано со тоа име во средновековјето. Но веднаш по искористената литература авторот дава свој коментар, во кој јасно ги истакнува заблудите на историчарите и се обидува да го покаже македонскиот карактер и на Самуиловата држава и на македонската култура.

¹⁰) **Петар I** (? — 969) е бугарски цар (927—969), син на царот Симеон. Умрел во времето кога киевскиот кнез Свјатислав веќе го зазел североисточниот дел на Бугарија.

¹¹) **Борис II** е бугарски цар (969—973), но уште истата година кога го примил царството од татка си Петар I, бил пленет од киевскиот кнез, со кого воспоставил и некои „сојузни односи“. Во 972 год. е пленет од Јован Цимиски и одведен во Цариград, лишен од царското достоинство и оставен само како магистер. Убиен од граничната стража кога сакал да се префрли во Самуиловата држава.

Токо го ослободил императорот Јован Цимискија града Преслава, заре император Јован, во второто си лето владеењето му, на 971-во лето, со 5 000 пешјаци и 4 000 коњаци војска тргнал кон Преслав и Русите ги испадил и градот Преслава го завладал и го обновил, тики по својето име го нарекол Јовановец (Јованопол).

Тики меѓу пленатите се догодил во Преслав и Борис, краљот болгарски, сосе фамилијата своја, а императорот чесно го примил и кралевски го честувал и сите пленатици болгарски ги испуштил со оваков реч: оти не дошол Болгари да ги покорјават, токо да ги ослободит, „а Русите точно за непријатели ги имам“, им велел.

А по това време императорот Цимискија д'лго време со Русите за сојузници благополучно се сразјавале, најпосле до толку ги утеснил, тики со голема утрата и со студ из Болгарија иступит принуждени биле.

А Русите като си отишле из Болгарија, императорот Цимискија со победа се вратил во град Јовановец, а като дошол позориштен плач чинал, оту Борису, болгарскому краљу, кралевските знаменици му ги огнал — кралевски златен венец и скорни црвени, тики во големата црква болгарскијот венец богу на дар му го посветил ем им заповедал в црков да ги наместат. За пред речени случаји историк Кедрин¹²⁾ во том II-ри на стр. 526-та и 534-та, а историк Зонар¹³⁾ — кн. XVII-та на стр. 167-ма и 168-ма, а историк Дуфресне¹⁴⁾ за оба горе речени случаји писал во гл. 7-ма, а во § 24-ти на стр. 99-та. А историк Дуфресне уште прирекол тамо оти Романа,¹⁵⁾ брата му Борисов Јосиф Кувакуларија от детород-

¹²⁾ Георгиј **Кедрин** е византиски хроничар од XI—XII в., автор на хрониката од постанокот на светот до 1057 год. што е важен извор за историјата на балканските народи. Во неговата „Историја“ е искористена и многу значајната но незачувана хроника на Јоан Скилица (XI в.). Засега немавме можност да ги провериме наводите на Пулевски од Кедриновата „Historia“, t. II, Bonnæ, 1839. Претполагаме дека користењето на овие и на другите извори од страна на Пулевски било посредно, преку преводи и цитати, но не ни е позната таа негова литература.

¹³⁾ Јоан **Зонара** (XII в.) е византиски хроничар, автор на познатата „Кратка историја“ што почнува од постанокот на светот, па завршува до 1118 год.

¹⁴⁾ Веројатно еден од основните извори за постариот период во својата Историја Пулевски го нашол во делото на истакнатиот француски историчар, археолог, филолог, лексикограф и нумизматичар, еден од основоположниците на византологијата Шарл **Диканж** (1610—1688), чие име и презиме на француски гласи: Charles Du Cange, но и: Charles du Fresne. Очеvidно Пулевски не го знаел францускиот јазик и користењето на Диканжовите византолошки студии можело да биде само посредно.

¹⁵⁾ **Роман** е помал син на буг. цар Петар I и брат на Борис II; пленот од Ј. Цимиски заедно со брата си Борис II и одведен како заложник во Цариград; во некои извори се вели оти преминал тајно во Самуиловата држава, оти бил дури и признат за цар, но по повторното запленивање од Византијците (991) — умрел во константинополскиот затвор.

ниче удови го лишил, а Бориса императорот го почестил со достоинство магистра.¹⁶⁾

§ VI.

А пред владичеството цара Цимискијово подајниците му во мошне плачевно положение живеувале, а најпаче Болгари, што ни на уста, а ни со перо човек может да опишит, токо дал бог на 975 лето¹⁷⁾ император Цимискија со отруј си ја скусил животта, со шест лета владање.

А по смртта Цимискијова го превзеле владичеството Василија и Константин, синовите Романови I-ви.¹⁸⁾ А историк Кедрин писал оти Болгари на Восточната империја одрекле повиновењето, паче и кралевството си четиријем браки — Давиду, и Мојсеју, и Арону и Самоилу го предале.¹⁹⁾

Заре горе речени браќа биле синови от некој нарочит комита болгарски, затова им клале име комитски синови (комитопули), заре краљ Петревите наследници от смерт изумреле, а Борис и Роман²⁰⁾ ка пленатици во Цариград се меткале. А пред речени два брата, като умрел Цимискија, избегале от Цариград, тики кон татковината си си оделе. А Борис во грчки алишча бил облечен, тики преминувајешчи през некој орман (лес) некој Болгарин го убил, мислејешчи да не је некоје Грчишче,²¹⁾ и така загинал. И Роман благополучно си отишол во градот престолни, токо оту во Цариград бил скопен, затова не го примиле Болгарите.

А от горе речени четири браќа — Давид умрел, а Мојсеја во опсадувањето града Серез со камен го убиле, а Арон брат му Самуил го убил сам, а само Владисав, Аронов син, со големо вардење Радомирово, син му Самоилов, го сохранил, тики после Владислава Роман го викале. За горе речени историк Кедрин во том II-ри на стр. 543-ка

¹⁶⁾ И Г. Кедрин, според хрониката на Ј. Скилица, пишува за заложничството на Борис II и Роман, па додава: „Едниот бил почестен од императорот Јоан како магистер, а Роман бил скопен од бившиот паракимомен Јосиф“.

¹⁷⁾ Јоан I Цимиски (925—976) е византиски император (969—976), кој меѓутоа умрел една година подоцна.

¹⁸⁾ Василиј II (976—1025) и Константин VIII тогаш биле уште малолетни синови на Роман II (959—963). Во 963 год. Никифор Фока се прогласил за цар, а двајцава браќа станале негови совладетели. (Во ракописот Пулевски ја поправал римската бројка III-Ки во I-ви.).

¹⁹⁾ Всушност се однесува за резултатот од востанието на четворицата браќа на комитот Никола во 969 год. што довело до образувањето на подоцнешната силна држава на Самуила со центар во Македонија. Однесувајќи се со респект кон византиските историчари, Пулевски не само што државата ја наречува „бугарска“, туку и Самуила подолу го наречува „XXIII-ти краљ на престолот болгарски“.

²⁰⁾ Во ракописот на Пулевски јасно е напишано **Јован**, но без друго се работи за грешка при пишувањето и треба да стои **Роман**.

²¹⁾ Пулевски не е доследен: во истиот пасус напишал — **алишча**, **преминувајешчи**, но и **мислејешчи**, **грчишче**. Си дозволивме и во вториве случаи знакот **ш** да го транскрибираме како **шч**.

сведочил, а историк Зонар во кн. XVII-та на стр. 172-ра, а историк Дуфресне на стр. 100-та, а во предпис § 24-ти.²²⁾

§ VII.

Тики само останал еден Самуил, XXIII-ти краљ на престолот болгарски, а по свидетелството Анино Комнина²³⁾ во Алексијадата си на кн. XII-та, а во стр. 294-та напред, се велело море[то] (езере, лимни — грч.) со многу канали го развел и от својето име това место го нарекол Ахрида.²⁴⁾

И спроти ка што описал историк Кедрин и историк Зонар, Самуил воинствен човек и храбар бил. Като получил случај сва западна страна полостровска ја опустошил: и Горна и Долна Македонија, рекле, и за Тесалија и Греција и Пелопонес, ама потамин рекле.²⁵⁾

А император Василија даже ги смирил домашните си бунтови, тики после сам императ. војсководец се обратил на Болгарија и војската си ја поставил под Традиција (старовремено се велела Сардика)²⁶⁾ во поле Стопоње. А Самуил болгарски, спроти царја Василија, бил скријен со војската си во орман, а по това Стефан Конто отишол ноќа цару Васиљу да го изложет за Мелисена, юту восточната царевина Мелисен да ја грабнет сакал, тики го советувал цара Василија за да се вратат во Цариград, а Болгарите да ги оставит, му рекол. Тики спроти предлога Контов цар Василија на војската си је заповедал за кон Цариград да следуваат, а Самуил, краљ болгарски, като видел со својите си војници оту восточната војска неустројено и растурена си одела, а ка што бил скријен со војската си Самуил, тики ненадејно, со голем вик, нападнал на восточната војска и ја разбил, тики царските знаменији ги отнел, а цар Василија кон Филипија едва побегнал. Историк Кедрин и историк Зонар, на назначеното место, рекол историк Раич,²⁷⁾ оту сведочиле.

²²⁾ Г. М. Пулевски се труди секогаш да ги наведува изворите и литературата со кои се служел, но не е забележено да користел современи српски или бугарски автори.

²³⁾ Ана **Комнина** (1083—1148) е ќерка на византискиот император Алексеј I Комнин; таа е автор на делото „Алексијада“ (во 15 книги), во кое го опфаќа времето во коешто владеел татко ѝ (1069—1118).

²⁴⁾ Тоа не треба да се разбира оти Самуил по своето име го нарекол езерото (и градот) Ахрида (Охрид), туку веројатно Пулевски го имал предвид преданието за извикот на Самуила во врска со името на Охрид.

²⁵⁾ Пулевски и овде се однесува со резерва спрема пишувањето на Кедрин и Зонара, па затоа во својата понатамошна „Исправка“ вели оти старите историчари „наместо историја — казале логарија“.

²⁶⁾ Се однесува за денешна **Софија**, која на грчки се викала **Триадица**, на латински **Сердика**, а на словенски **Средец**. Од XIV в., по името на старата црква „Св. Софија“ градот го добил денешното име.

²⁷⁾ Јован **Раиќ** (1726—1801) е истакнат српски историчар и писател, автор и на многу користената на времето и сè до првата половина на минатиот век „Историја разних славјанских народов, најпаче Болгар, Хорватов и Сербов“ (1794—1795). Иако Пулевски често го користи како извор, тој знае и остро да го критикува.

§ VIII.

А цар Василија, като видел Самуилов успех и својот недостаток за дочекување и одбивање напаѓајуща сила, затоа Ѓорѓија Теронита го испратил во Долна Македонија со неколку дружине војска и му порачал за убаво да го утврдит Солун со војска за одбрана, заради, ако би нападнал Самуил болгарски, да го одбијет. А Таронит като отишол во Солун, тики навчас го испратил сина си Асота против Самуиља за да бранит со војската си от грабежот и пленот Самуилов во долно-македонските страни. А Асот штомо нападнал со војската си во некоје сраженије, Болгарите Асота го фатиле во плен, тики затоа и Таронит отишол сину си на помошт, а штомо Таронит отишол, тики во првото сраженије загинал.

А следујущиве зборови ги писале грчките историци оваке заради чести домашни во Восточното царство бојеви, заради отмашченије Самуиљу, краљу болгарскому.

Император Василија помислил јако да го утврдит Солуна со војски и за да би го запрел грабењето Самоиљово и сам император отишол на Ивери да војеват и таја земја во наследство да ја превземе, заре нему му била записана от умершаго краља иверскаго.

А горе речено дело кога се правило во Иверији, а Самуиљ во метериз војската си ја поставил, а мало число војска во Солун испратил, а Ѓорѓија Таронит, градски командант, против Самуиља, болгарскаго краља, го испратил сина си Асота. А Асот, не знојејущи метеризот болгарски, тики меѓу Болгарите като влегол во среде, го зеле во плен, а Ѓорѓија сину си като сакал да му помогет, затоа сам отишол таму и Болгарите, като го обиколиле, паднал мртов. Тики краљ Самуиљ со победоносно оружје преминал во Тесалија и во Етија и во Атика и во Пелопонес (Морја) влегол, а Никифор Вран бил испратен от цара Василија за да одит по Самуиља со војска, тики Сперхија река ноќа скришем со војската ја преминал, като спале Болгарите силно ги нападнал и безбројно ги истепал и от својите ни еден не загубил. А Самуиљ со сина си Романа²⁸⁾ лоши рани во това сраженије добиле. Тије обацата живи ке да ги фател Вран ако не беја се скриле меѓу мртвите болгарски тела. А като се запрело сечењето ноќта, тики обацата побегнале през етолиските ормање и преку Пинда планина во Болгарија избегале.

За горе речен случај историк Кедрин писал во том II-ри на стр. 349-та, а историк Зонар во кн. XVII-та на стр. 176-та, а историк Дифресне описал пред речен случај во тл. 7-ма, а во § 23-ти на стр. 100-та, тики казал оту на 985-то лето било.

²⁸⁾ Во хрониката на Скилица — Кедрин Самуиловитот син Радомир се наречува: Радомир Роман, Гаврил Роман, Роман Гаврил, Гаврил и Радомир. За да нема забуна, и самиот Пулевски во § XII од Историјава пишува оти син му на Самуил „и Роман и Радомир се велел“.

А Самуил краљ болгарски, като отишол тога дома си, а тамо нов жаљост приимил, оту Керка му прекумерно се заљубила во Асота Таронитов син, а во това време у Болгари било обичај оту некоја девојка, ако ја не дадат коде сакат, се убивала. Тики Самуил ја дал Керка си Асоту за супруга и свршена свадба направиле, а като се свршила свадбата (бракот) Самуил со зета си и со Керка му ги испратил во Драма (Дирахиум) град и драмското содржаније зету си го дал во управленије.

А Асот като отишол со жена си во Драма, првин ја советувал жена си за со него да одит заједно, тики обаица седналр на еден кораб и отишле при императора во Цариград, тики император Асоту му дал голем чест и достоинство малистер, тики со Асотово настојавање Драмскијон округ во императорско подајничество се завртеле. А по това време Асот преку Филипија влегол во Болгарија и некоји кастели околу Сардика ги расипал и от тога дајма му правил пакост тосту си Самуилу.

§ IX.

А от хилјадно лето господно даже до самијот си мерт цар Василија ката година за во Болгарија правил различни гремење, со који кралевината болгарска даже је разорил.

Историк Кедрин во том II-ри на стр. 551-ва под В и D рекол, а историк Зонар во кн. XVII-та на стр. 176-та, а историк Дуфресне во гл. 7-ма, а во § 25-ти на стр. 100-та, а историк Мавро Урбин²⁹⁾ на стр. 311-та оваке сведочиле:

Во горе речено лето цар Василија голема војска испратил против Болгарите преку Имгора под предводителство Теодорика Патрикија и под Никифора Ксифија протоспартарија.³⁰⁾ Пред речени завојевале поголемијот и помалијот Преслафи и Плисков,³¹⁾ тики торжествено дома си си се вратиле со источната војска.

А текушче лето цар Василија пак отишол во Болгарија преку солунскине полиња, тики Бер и Добромир градови ги одзел. А серфицејскијот начелник Никола, оту бил мал возраст Николче го велеле; овја крепко против цара Василија ја чувал крепоста серфециска, даже со голема сила му го отнале градот. А като му го отнале Серфице, сам се предал Николче на источната војска и заради множество на-

²⁹⁾ Мавро **Орбини** или **Орбин** (втората половина на XVI в. — 1614) е дубровнички историчар, автор на делото „Il Regno degli Slavi“, Pesaro, 1601, преведено на руско-словенски во 1723 год. (С. — Петербург), од каде што веројатно и се служел Пулевски.

³⁰⁾ Треба да стои **протоспатарј** (висока титула на императорскиот дворец во Константинопол). Пулевски меѓутоа ги овде имињата си ги македонизира според својот усет и знаење (Никифор, Патрикија).

³¹⁾ Веројатно под влијанието на јазикот на изворите што ги користел, авторот ги употребува и формите на имињата на градовите Преслав и Плиска.

селеници Болгари цар Василија со источна војска го утврдил Серфице, тики от тује се вратил во Цариград, а со себе го водел и Николчета и тамо патрикија го поставил.

Николче не се задоволил на царското достоинство, токо ка верен на отечеството си, ка што и Асот Таронитов избегал, од град скрицем при Самуиља отрчал, тики со Самуиља војевал на Серфице против цара Василија. А цар Василија отишол за да го бранит Серфице. Лесно цар го ослободил от опсадата Серфице, а Николчета пак го фатиле, тики со жоже врзан во Цариград го одвеле и во темница го затвориле.

А от тује цар Василија отишол во Тесалија, тики тије градишча што ги растуриле Болгарите ги поновил, а некоји градишча што ги држале уште Болгарите им ги одзел, тики от Тесалија отишол во Воден и со војнички роки го зел, а от тује цар Василија отишол во Солун.

§ X.

А историк Кедрин во том II-ри на стр. 552-ра В и D, а историк Зонар во кн. XVII-та на стр. 176-та, а историк Дуфресне на определението му место, писале оваке:

На 1002-ро лето цар Василија като бил да смирит африканскијот бунт во Кроњшчат, а Самуиљ болгарски со војската си отишол во Дренополе и зафатил да го бијет градот на ден Успеније Богородичино и ненадејно го пленил и си отишол. А цар Василија град Воден като го имал со многу војска поткрепен, тики враќајешчи се в град сите кастели болгарски ги покорил, а като отишол во Скопје на Самуиља, зашто во безопасност беше го основал логурот, мислел оту зашто било брежно местото не может да му досадит преку Вардар. Токо цар Василија со средство војниците си нашол некој спруд, тики преминал преку Вардар (Акси), а Самуиљ като го видел се очајал, тики со сета војска своја Самуиљ побегнал, а чадорот му и сијот логур царската војска го присвоила и град Скопје Роман, Самуиљевиот командант, цару Василију му го предал.

А горе речен Роман бил Петров син от бившијот краљ болгарски, а краљ Борисов брат, а и Симеон се велед — по дедово си име. А оту му го предал Скопје Роман, цар Василија го чувствувал со чин патрикиски и препозит и град Абид му го дал за живување.

А от Скопје цар Василија отишол на Перник, токо Перник го бранил Кракра, некој многу јунак Болгарин, и нападајешчи на Перник цар Василија многу војска изгубил, тики като видел оту бил јак град и невозможно за да го оборит, а Кракра со векавање не можел да го склонит, затова кон Филипија отступил цар Василија, а Перник тога го оставил.

³²⁾ Тоа е познатиот военоначалник на Самуиља **Николица**.

§ XI.

А болгарската напредиа од ден до ден све полошо се умалјавала затоа оту цар Василија ката година напаѓал на Болгарија, заре во некоје сраженије на 1014-то лето безбројни Болгари истепал и 15.000 живи фатил и страшно ги наказал, зашто очите им ги запржил со угорено желездо, тики от пред речен случај Самуиљ болгарски се разболел и умрел.

А горе речен случај историк Кедрин во том II-ри, на стр. 553-ка С, Е, а историк Зонар во кн. XVII-та на стр. 177-ма, а историк Дуфресне во споменатото место, а историк Мавро Урбин на страна 311-та и 312-та, оваке го писале:

Цар Василија ката година испраќал војска на Болгарија што пленавала и расипувала. Затоа краљ Самуиљ болгарски не смејал јавно со цара Василија да се удрит. Затоа Самуиљ ги преградил врвците, за да не может да заминет војската источна, во д'лиги црмби и во клејде глобоки 'рвови (обкопи) ископал и јаки плотови исплетол и голема стража тује поставил, а со логурот Самуиљ одзади стојал и така се чувал от цара Василија. А цар Василија като дошол тује, се обичол за да влезет, а стражарите Самуиљови го нападнале, и за со сила који сакале да влезат, а стражата Самуиљова од високото место мошне царската војска ја убивале и ја ранувале.

А цар Василија като се очајавал заради преминувањето, а Никифор Ксифија, филипискијот командан[т], го тешел цара Василија и го советувајќи за да стоит тује со војската спроти Болгарите да го гледајет, а Никифор от другата страна пополезна работа ка направел. А като се советувале со цара Василија, а Никифор со својата војска завртел преку Ваљависта, тики преку планина спроти плотот от коде пладне, тики на 29-ти јунија 1014-то лето одзади нападнал на Болгарите, а на таков нечекан случај се уплашиле Болгарите и зафатиле да бегајет. А цар Василија го разгледал плотот и като видел оту чувачите го оставиле, го растурил и бегачите зафатил да ги трчат, тики мнозина Болгари паднале мртви, а уште повеќе живи Болгари исфатиле, а Самуил болгарски едва се спасил тога и това со синов си помошот, оту му го привел коњот, јажнал и побегнал.

А источната војска под јака стража во Прилеп ги одвела пленатите Болгари; биле до 15.000 људи. Тики цар Василија заповедал очите да им се изבודат и на секоји сто људи на еден едно око да му се оставит за да ги водит Болгарите. Тики при Самуиља болгарски му ги испратил. (А сите биле Македонци, затоа цар Василија очите им ги извадил, оту се делеле от царството си.³³) А като видел Самуиљ така

³³) Оваа реченица Пулевски ја додал отпосле, со поситни букви, меѓу редовите, откога била напишана страницата. Тоа е всушност напуштање на изворите што ги користел и коментирање на настани од македонското национално становиште; Самуиловата војска била составена, значи, од Македонци што биле долго време под византиско владеење, но кои му откажале послушност на византискиот император и образувале своја „бугарска“ држава, поради што овој толку жестоко им се одмаздил.

идејешчи му, војската, от жалост не можел да трпит, токо паднал на замју ка мртов, тики со вода и со аромати малу се повратил и, им посакал студена вода да се напијет и се напил, тики го фатило срце, тики по двадни после и умрел.

§ XII.

А краљ Самуиљ от жалост като умрел, тики син му Гавриљ, XXIV-ти краљ болгарски, ступил на престолот. Токо и Роман и Радомир се велел, оту от татка си со јачина во снагата го заминувал, а со умст многу послаб бил.

Гавриљ бил роден от некоја ларисанска плената жена, а на болгарското кралевство на 13-ти септембра ступил 1014-то лето. Токо не краљувал ни цело лето, заре отишол на лов, а Јован Владисав, син му Аронов, го убил (а понапред Гавриљ от смрт го избавил).

А историк Кедрин на стр. 554-та под а) сведочил оту Самуиљ, отколи Гаврила, имал и други деца: Тројан, што му бил тост Андронику Дуки, и четири ќерки имал — Катерина била омажена за Исака Комнин императора, а Косара била обрuchена за Владимира, краља далматинског, а другите две, като била повладана Болгарија, ги одвеле во Цариград; една се викала Марија, тики во Цариград получила достоинство зости затоа оту можу си Асоту се согласила да му го дајет отечеството си.

А историк Кедрин во том II-ри на стр. 554-та В, С, а историк Мавро Урбин³⁴⁾ на стр. 312-та, а историк Дуфресне во гл. 7-ма, а во § 26-ти, на стр. 101-ва, сведочат за Самуиљовото владичество оту му било оваке:

Даже бил жив ушче краљ Самуиљ, а Теофилакт Батанијота,³⁵⁾ солунскијот командант като бил, тики Гавриљ, Самуиљов син, като получил тољку големо кралевство, на час голема војена сила против пред реченагo командантa испратил под предводителство Несторово.³⁶⁾

А горе реченагo Нестора Теофилактот син Михаил го победил сосе војска и го испадил, тики со голем добив и со многу плененици при цара Василија отишол во Клејда,³⁷⁾ ушче го нашол плотот бијејешчи. А цар Василија, като го заминал плотот, отишол во Струмица и Теофилакту му заповедал да појет по висовите струмички и до каде што имало плотови да ги изгорит тики за кон Солун пот да му направит. А Теофилакт отишол за да исплнит повеленијето царско, токо като го дочекале плотовските стражари и го опколиле от секаде, тики со помно-

³⁴⁾ Во ракописот името и презимето е напишано заедно: **Мавроурбин**.

³⁵⁾ Пулевски ова го расправа според пишувањето на Скилица — Кедрин, бидејќи таму е дадено името на **Ботанијат**, додека панегиричарот Михаил Аталијат го именува **Никифор Ботанијат**.

³⁶⁾ Тоа е **Несторица**, еден од највлијателните големци на Самуиљовиот двор.

³⁷⁾ Тоа е клисурата **Клидион** што ја споменуваат и Скилица — Кедрин и Аталијат.

гуѓо војска туѓе загинаа. А цар Василија като чул оту Теофилакт му загинал, мошне се ожаљостил за Теофилакта. Затова подалеку не отишол, токо се вратил во Загора, на Мелник, крепост соиздан на некоја краста и мошне укрепен, со брегови и со долови глобоки окружен, а от околните места мелнички многу Болгари имало собрани.

Тики цар Василија го испратил Сергија јевнуха, от дворјаните си царски, човек добродушен и красноречив, за да ги советуваат Болгарите да се предадат цару Васиљу, а Сергија со својето красноречије ги склонил Болгарите и оружјето си го положиле, а и град Мелник себе го предале цару Васиљу. А цар Василија потова честно ги приимил, тики и градот убаво со војска го утврдил, а от туѓе во Мојсополе се вратил и таму чул оту Самуил болгарски умрел — 24-ти септембра на 1014-то лето.

А от Мојсополе цар Василија отишол во Целагонија и никаков вред на ништо не правел, само кралевскиот двор Гаврилов вутелемски го изгорел, тики после ја испратил војската кон Прилеп и Стипсов (Штип) го зел, а от туѓе отишол кон Вардар, тики со чунови и со надујени мехови на мост преминал Вардар, а на 9-ти јануарија 1015-то лето во Солун се вратил.

§ XIII.

А историк Кедрин во том II-ри на стр. 555-та А, В, казал оту цар Василија даже поседал во Солун, тики от Гаврила краља болгарскога му дошо[л] вестник со написано писмо, а во това краљ Гаврил покорност и верност цару Васиљу му поднесол.

Токо цар Василија го зел Ксифија и Диогена, војсководците си, тики во Мегленска страна ги испратил, а потова Мегленска страна и престолнијот град мегленски во верност цару Васиљу се предал.

А потова за малу време от братучеда си Јована Аронов, одејешчи на лов, го убил Гаврила на 1015-то лето, а тољко време владал Гаврил — едно лето и еден месец и девет дни.

Историк Дуфресне казал нешто, ама многу кусо, тики за поарно разберување от историка Кедрина да кажеме; заре историк Кедрин оваке писал:

Во начало есента Воден (Будна) беше му отступил от верноста, а цар Василија ги вратил, а жителите воденски во Волер (во Лер? — Б. Р.) ги преселил, тики потова во тије тезни места две крепости (кали) направил: едната ја нарекол Срце (Кардја), а другата на името свјати Илијово. А цар Василија, седејешчи тамо, тики Гаврил краљ болгарски преку некого Романа Клакавца писал цару Васиљу и му ветил покорност и царев служител. А цар Василија не се уверјавал на горе речено краљ Гаврилово писмо, токо го испратил Ксифија и Константина Диогена со војска во Мегленска страна, тики Мегленска страна ја плениле и град Меглен го опколиле со војската си. А тога и сам цар Василија отишол, тики првин реката што текла околу крепоста (калето) на други

растеки ја одвршил, а потоа ги поткопале ѕидовите от крепоста (калето), тики после заповедал покрај ѕидовите на крепоста да наредат дрва и други вешчи што горат за со огон ѕидовите да ги расипат.

А жителите като виделе горе речената сила, навчас се предале, тики тога тује цар Васиљовата војска го фатила Домициана кавхан, првијот му советник краљ Гавриљов, и књаза Јелица,³⁸⁾ командантот мегленски, и многу други вельможи болгарски сосе толемото им множество војска што биле на царската војска со оружје даје се предал град Меглен. Тики цар Василија за фатените заповедал во Аспарханија³⁹⁾ да ги одведат, а негодните, им рекол, да ги разграбат. Тики потоа и ближнијот град до Меглен — Неготино (Нотија)⁴⁰⁾ им заповедал да го изгорат.

§ XIV.

А историк Кедрин во том II-ри, на стр. 555-та и 556-та, а историк Дуфресне во гл. 7-ма, а во § 27-ми, на стр. 101-ва и 102-ра казале оту Јован Владисав, XXV краљ болгарски, а син му Аронов от брата му краљ Самоиљов, по наговор цар Василијов, Гаврила сина му краљ...⁴¹⁾

...

...западни народи ги пуштале во Болгарија да плењавајет, тики кралевскијот палат што бил во Преспа го растуриле и црковта свјатаго Ахилија ја разграбиле.

Тики пак Болгарија под Восточното царство останала до времето цара Алексија Ангела до 1173-то лето, а во 1195-то лето пак зафатила да оживуват. Восточното царство, като било стеснато от суседните си страни, поради горе речен случај, и Болгари за повраќањето на слободата си зафатиле да се трудат. Токо за Болгари во идущава глава ќе искажеме.

ИСПРАВКА

1-во. Горе реченим историчим за одговор

2-ро. За разјаснење читателим Историјава

1-во. Горе забележени историци или од око (по тамин) или не знојале географија, или само пристрастно писале, тики наместо историја казале логарија. А секој читател, биди какво битије като читат, сакат да знојет какво је битијето от историјата и љубовпитен је да разберет зашто и коде је логаријата.

³⁸⁾ Како резултат на посредното користење на изворите, а можеби и поради ограничениата умешност при читањето, Пулевски пишувa домициана кавхан наместо Доментијан, а исто така и Јелица наместо Илица.

³⁹⁾ Тоа треба да биде Аспраканија — област во Ерменија.

⁴⁰⁾ Ова не се однесува за денешното тиквешко гратче Неготино, туку за Енотија — денешното веќе испустено мегленско село Н'тје.

⁴¹⁾ До тука завршува континуирианиот текст од страниците што ги имаме снимено. Потоа продолжуваме со страниците што го носат текстот на раскажувањето од табак XXVIII.

2-ро. По историското казување уште пооднапред казахме оту на двапати дошле Болгари во оваа страна, а првијот пот нашите старијци ги исподиле назад во старината им. А по историското казување казахме и за повторнијот пот оту еден дел Болгари дошол во Бесарабија со Аспаруха или од нужда или пресилени. А по историското казување казахме оту Полостров Балкански п'лно бил населен, ка и сега: кон север и кон северски исток до Дунав, а кон исток до Црно море со Славјани, а Елини Спарта и Атина, а Траки во Музикија населени биле, ка што казале историци и историји. А во горе речен XXI-ви § речени историци сијов Полостров Балкански го претставиле само за грчки и за болгарски народност да бил населен, а за славјански народност нигде не спомнале и источните цареви не ги казале Македонски Славјани, токо Грци и грчки цареви ги казале.

А по историско и историчко казување уште пооднапред казахме, оту Босфор и Пелагонија, и Дарданија и Долна и Горна Македонија, и Мизија и Тракија и Долна Мизија, и Провадија и Стредец, и Краина и Расаја, и Дукагин и Јепир, и Тесалија и Шумадија, и Мачва и Доспадија уште на 1400 години пред Христа со Славјани била населена.

Ено горе речени историски логарији ни давајет повод, тики и за болгарската историја со сите доказателства, а и за от други народности живущих во Полостров Балкански историјите им да ги кажеме за секој народност, за секој народ когашен је во оваа страна, нека си ги знојат.

А болгарската географија оваква је до Богоровото кричвање. Само Долна Мисија и Провадија Болгарите ги имале до Балкан, а като се крстил Богор и Болгарите казато је оту царица Ирина, за подобренеје на Болгарите, Задгорје му го дала Богору за Болгарите да ги населит, оту до тога Задгорје било пусто от војени нападенији. А цар Василија като је покорил Болгарија и им клал даванина — жито и вино да давајет на царството, а задгорците уште тога си разбегале преку Дунав, а другиве провинцији полостровски со Славјани си биле населени и тога ка сега.

Токо горе речени историци за скопското собрание, спроти ка што рекле, това не било болгарско собрание, токо македонско собрание било и от сами Македонци здружено. Заре едно, се познават по местноста македонска оту Македонци биле, а друго, се познават по имињата одборнички оту претставителите собраниски Македонци биле, и треко, се познават по географијата болгарска оту не биле Болгари.

А по историско казување се познават оту Македонците като се собрале во Западна-пограничната им местност кон Србите, тики за ослободенијет[о] им сакале помошч от српскијот краљ Михаилчета за да се одејат от Восточното царство. Оту цару Васиљу Македонците сами му дале повод за наказот им, зашто во време африканското востаније цар Василија като отишол во Африка да го смирит бунтот, Македонците требало да одат во Африка да војевајет. А за да не би оделе Македонците да војевајет во Африка и во Азија, затова се одрекле от своијот си цар Василија, а се предале на противнијот им

на царството краљу Самуиљу за подајници. А цар Василија по смирувањето бунтот во Африка, заради Самуиљовото вошествије во Македонија, зафатил Болгарија да ја победуваат малу по малу, а като влегол и Македонија да ја бијет и да ја победуваат, а фатените војници на Фурка, като видел оту сите Македонци биле, тики зашто се делеле от цара си и от царството им, а под противен краљ на царството им оту војевале, затова очите им ги запржил со горено желездо.

А като поспаднала Болгарија под Восточното царство, тики уште еднош под Делеана⁴²⁾ се подигала, Македонците све имале надеж за со Болгарите да се ослободат, а по неверството Алузијаново, Делеана като го ослепил и побегнал во Цариград, тики после цар Михаил Парасинак като удрил на Болгарија, а Делеана ослепен го фатил и Болгарија повторум под Восточното царство ја покорила. А Македонците паче изгубиле надежд за от Болгарите, тики затова се брале во Скопје и от Србите сакале помошч, заре во Восточното царство ка издајници ги презирале секогаш до тога. А Македонците, едно, заради от зависта, а друго, от жалост заради ослепените им људи по цара Васиљовото наказаније, тики Болгарија като пропаднала — ни от коде немале надеж за подобденијето им. Ето затова учинале Македонско собреније во Скопје за со каквое средство за избавленије да се договорајет, тики за будушче (допра) да се старајет (грижат). Ето затова по виќале краљот српски Михаилчета и спроти согласијето собраниско му сакале војени помошч и краљ.

А не ка што писале горе речени историци.⁴³⁾

Глава VI-та

За поновување болгарското кралевство и за пропаѓањето

§ 1.

Историк Зонар во кн. XVIII-та на стр. 215-та казал оту...

Книга VII-ма⁴⁴⁾

...со Керка си заедно краљу Урошу му ја дал во наследство и сеферински Банат, наодјашчи се меѓу Олга и Банат темишварски до Дунав и до Ердељ.

⁴²⁾ Петар Делјан востанал во 1040—1041 год.

⁴³⁾ Додека во претходното раскажување авторот компилира материјали од разни извори и од литература, мошне често со просто слободно прераскажување или пак со преведување на текстовите, овде веќе тој се чувствува прилично слободен од обврската кон изворот, па самостојно ги мошне јасно го искажува своето гледиште, вклучително и за употребата на бугарското име во средновековните пишани споменици.

⁴⁴⁾ Бидејќи и овде е прекинат континуитетот на страниците при микрофилмувањето, продолжуваме со страницата што го носи крајот на поглавјето „Историја влашка“.

А Власите като се смешале со Славјаниве, тики от тога после зафатиле да се вељат Славјано-Власи и Влахо-Славјани. А кон обе две стради и Каравлахија и Молдавија надлежно је да је опишаме, затова ја описахме овде. А делата влашки оту не ни служат за описување овде, затова ги оставам неописани.

Книга VIII-ма

За основување и разовување Ексархатот охридски

А во време царувањето цар Михайлово, а Мореја, като се крстиле Бугарите на 864-та година, тики по четири години по крштавањето бугарско се одделиле и Восточна и Западна цркви. И во историјана бугарска кажано је оту ги одвраќал папа Бугарите кон Западна црква, ама Бугарите пак си останале под никеиското богочестије и во настојаште време православни христијани се.

А во југозападните краишта македонски, покрај Јадранско Море и до сува меѓа, до Републиката Венецијанска, като живувале Аранатуине под восточно богочестије, тики зафатиле паче да се одвраќајет от восточното богочестије, а со западна-црквенското благочестие се служиле.

Тики во Византија като царувал цар Костантин Леонов⁴⁵) за да не би се одвраќале христијаните кон Западна црква затова на 914-та година во Охрид је основан

Славјански ексархат

Тики от тога после Охридскијот ексархат духовенствувал над свијех привославни христијани, тики и во турското царување неповредим останал даже до 1762-та⁴⁶) година.

А като царувал султан Мустафа II-ри во Охрид имало некој лош забит полицејски, тики охридани скришем ги испратиле Танче-бега и бојар Лигда и Нејка челебија во Цариград за против забитот да се жаљат на Паша-капија за спроти лошите му чиновни да го испадат со права судбина и да сакајет друг забит. А пред речени преставители като отишле во Цариград друго средство не посакале за да си преставет жаљбата, токо право во Патријаана отишле за да сакајет помошт — за со жаљбата против забитот преставување коде требало за пре-

⁴⁵) Како и во други случаи, Пулевски и овде ги помакедончува туѓите имиња и презимиња: Леон го прави Леонов, а подолу употребува: Душан Дечансков Стефанов, Урош Душанов, Немањиковски, Котроманоски и сл.

⁴⁶) Охридската архиепископија е укината во 1767 год., но Пулевски веројатно се повел по познатата охридска песна (од Г. Прличев?), за којашто и самиот споменува на крајот на ова поглавје.

давање да ги управил на Капија. А пред речени претставители, како се јавиле во Патриаршија, тики Патрикаана со радо срце ги приимила ем им ветила помошт за да ги преставит на Капија сама Патрикаана.*) А охридани велат оту Патрикаана наместо против забитот да ја направит, Патрикаана жаљбата ја направила против ексархот, тики преста-вителиме охридски ги излогала Патрикааната за като ги прашајет на Капија: „Аљ го некеге?“, да речат: „Го некеме!“ — и се свршило.

Тики преста-вителите уште во Цариград даже биле, ексархот го кренале от Охрид в Цариград и му сакала Патрикаана оставка, а ек-сархот не дал и таке го сурдисале во Света Гора. Тамо и умрел. А куките преста-вителиски се запустиле, заре като го кренале ексархот от Охрид ги проклел уште кинисувајешти от Охрид. А по оваја работа имат и песна сочинена.

Пред кажување

Оту нови историци српски, секој историк писавши историја срп-ска, като ги размотрим подробно, различно и кусо, ми се чинит, и секоја историја оту требет свијех народни случаи да ги кажуват верно. Тики за потполно одостоверење ја кажувам у превод от историјата Страти-мирокова⁴⁷⁾ што ја писал 30-ти новембра на 1792-ра година, а ја пре-вручил во манастир Ковилје (у Бачка) православному архијепископу Стефану, карловечкому митрополиту за штампа.

Книга IX-та

Историја српска

За Србија и за Расија

Глава I-ва

За во сегашни земји кој живувал пред рождество Христово даже дошле Срби

§ I-ви

А старите жителите от овије земји српским Венецјаним дошле за жилишта во седмо...⁴⁸⁾

*) А едни велет оту Патрикаа ги откупила за да викајет оту го некат ексархот, а не забитот.

⁴⁷⁾ Стефан Стратимировиќ (1757—1836) е карловачки митрополит (од 1790 г.) и автор на научни и литературни трудови, меѓу кои и историски, од кои Пулевски превел некои делови. Споредбата на овој текст со оригиналот е мошне укажувачка и ние посебно ќе се запреме на друго место врз тоа прашање.

⁴⁸⁾ До тука завршува првата страница од табак DXLVII. Следниот текст е од почетокот на табак DLXXXV.

... А Стредец го имале завладан уште со татка му, со краља Стефана Дечански во бојот бивши против кр[о]ља Михаиља бугарски кон восток до Мали Искар, преку Балкан и до Ваба и до Петричево и до Побијан Камен и до висон над Вања.

§ XX-ти

А краљ Душан, отколи пред речени области што ги повладал во пред последно време, токо уште пооднапред ги имал завладани и Горна Македонија и Јеџир (Ипиро) и Музекија до Јонско и Јадронско мориња. А пред стојашти области катог ги завладал под свој правленије, тики на 1345-та год, повикал собор (собраније, скупштина, синод) от сите државни области издошле во Скопје. Тики во соборот от сите области издошле сите владици и многу определени свјаштеници мирски и сви српски војводи и властници.

II-ро. За како је избран патрик српски

А по повелбата кралева Душанова соборот најнапред го избрал тогашнијот владика Јоаникија за српски патриарх.

III-ко. За сотвореније царство српско

Изборот патриархов катог се створил по повелбата кралева Душанова, тики патриархот Јоаникија предложил собору за да се прогласит

1-ви цар Душан српски.

А спроти патриарховијот предлог соборот Душана го прогласил за цар српско-македонски и бугарски, тики патриарх Јоаникија го венчал цара Душана со царска коруна.

А Срби оту имале два цара: 1-ви бил цар Душан Дечансков Стефанов, 2-ри бил цар Урош Душанов, тики во следујуштите редови следуваат

1-во кажувaње за цара Душана 1-ви.

§ I-ви

А царот катог се корунисал за цар српски, тики изразделил многу чиновни спроти као во византискијот двор што имале чиновни, а царствената држава цар Душан ја разделил меѓу царски намесници, тики и цар Душан зафатил да живуват спроти као што живувале византиските цареви.

А пред стојаште царување цар Душан произвел орден Свјати Стефанов, тики со орденот Свјати Стефанов ги наградувал (задовољвал) заслужните му људи за одличност.

А Србите, откаго си избрале патриарх, тики вселенскијот цариградски патриарх немал шот да прави друго, а тој издал проклетија (анатема) над Србите оту си избрале и тије патриарх да си имајет.

§ II-ри

А цар Душан државата си откаго ја поделил со наместници на народот си, а наместницим им дал мошне висок власт, тики по неколку години наместниците се осилиле мошне, тики новооснованата држава да ја растурувајет зафатиле.

А цар Душан како се зацарил над Српското царство тики сину си Урошу му дал титла за краљ српски и област Вардарија, стојашти меѓу Јонско Море и до Дунав, тики и град Скупи до Јонско Море и до Заливон јемолски.

§ III-ки. Белешки⁴⁹⁾

А за титлата царева Душанова се наодит забележана цар Душан Стефан во многу книги што ги поклањал во цркви и во манастири от 1346-та год., тики от тога после титлата Душанова јуе цар се споменат. Стефан Душан, по божји милост, над Далмација и над Славонија, и над Албанија и над Русија, и над Босна и над Македонија — записан стоит во секоја книга цар.

А грб (арма) царев Душанов се пишит ки бил заштита (штит) над Кралевство бугарско, и над Славонија, и над Босна и над Македонија, и над Далмација, и над Србија, и над Хорватска, и над Русија, и над Поморска (Поморија), а по фамилија је писан Неманиќовски и Котроманоски.

Кажување за Босна како потпаднала под Србија

§ I-ви

А цару Кантакузену, оту му се умалило Византиското царство, тики мошне неповољно му паднало, ама Кантакузен откаго се утврдил во Цариград, тики от цара Душана ги посакал сите одземени области византиски да му се вратет назад, ем за пред стојаште сакање повторувал неколку пати да сакаг. Тики на 1347-ма год. преку испратеници Кантакузен основано посакал за постаријот уговор да се подновит, заре Кантакузен го обвинувал цара Душана оту тој го расипал уговорот. А

⁴⁹⁾ И овие „Белешки“ Пулевски ги прави за да засегне две суштествени прашања за неговата идеологија: титулата на Душана, во која е вклучена и Македонија, и неговиот грб, во кој е вклучен и македонскиот лав. Иако овие грбовници се творба на подоцнешното време, бидејќи во XIX век тие често се препечатувани, Пулевски не можел да не ги оцени од македонското становиште. А како сега тоа се претставувало и за какви цели се користело в. Д-р Александар Матковски, Грбовите на Македонија (Прилог кон македонската хералдика), Скопје, 1970, сл. 83.

Кантакузен, като видел оту цар Душан неќел ни да чујет, тики Кантакузен ги повикал стари-сојузните му Турци за да му дојдат во Византија и да ја пленат Србија.

§ II-ри

А во сушто време се готвел мажарскијот краљ за против новијот цар Душана да го победит под свој врховен власт. Тики от пред последен случај цар Душан се претворил во голема грижа (брига, гајле), тики затоа цар Душан се завртел при папа Климента VI-ти, под покровитељство папово. Тики папу го замолил цар Душан за да го одвратит мажарског краља от непријателското напаѓање на српската држава, а цар Душан папе⁵⁰⁾ се ветил оту ќе припознет папово првенство, а от Восточна црква ќе се одречет.

Разлики исторички

Историк Стратимировиќ рекол оту пред последно кажување измислено го рекол историк Рајнанд за да угодит свјатому оцу папи, а за во српски рукописи рекол историк Стратимировиќ, оту архијепискупа Данил рекол: „Никакви развратности цар Душан ни насоне не ги видел“ ...

...

...тики обајцата еден по еден ги победил, а Сосмана (Шипмана) го загубил (пресекол).

§ IV-ти

А Гојковијот син обдржал кралевската си титла от кралевите рашкански, тики заради Ниш протестувале потомците му на 1444-та год. за да го земет внуковите, ама све узалуд било, заре уште султан Мурад завладал.

А от бојот што останале живи синови В'лканови, тики сосе татка им краља В'лкана си ја загубиле и земјата си одеднуш. Тики после нигде не могле да се придружат, макар со књажевски титли, нито за во Тесалија, а нито за во Албанија да владајет негде.

§ V-ти

За Кралевиќа Марка кажување

А постаријот син В'лканов рашкански краљ Марко, наречен Кралевиќ Марко, ка го зел боснанскијот краљ Вратко Нови Пазар, а краљ

⁵⁰⁾ Именката папа Пулевски ја третира како именка од женски род, бидејќи за него е важно како завршува зборот (сп. **врховен власт**).

⁵¹⁾ Моштите на Марко Крале останале на Ровине, а не во Марков Манастир кај Скопје. Бездруго и овде авторот го користел како историски извор преданието за гробот на Марко.

Марко и Приштина и Ниш му ги дал књазу Лазару, заре Марковата Кралевина ја расипале Бошнаците. Тики по некоје време Кралевик Марко отишол при султан Мурата, му се покорил, а султан Мурад го прифатил и долниве градишта му ги дал под владање: Костур и Прилеп, Лерин (Локрис) и Тиквеш и Артот во Мора, и се обврзал да војеват под султанова команда. Ама зашто им помагал Турцијем против христијани, тики испод Кралевина (Крајово) во Влашка држава го убиле на 10-ти октом. 1394-та год. во поле Ровина. А моштите Маркови му се наодет во скопски Марков манастир,⁵¹⁾ а краљ Марко по себе не оставил никаков челед ни деца.

За трекијот дел от Српското царство

§ I-ви

А трекијот дел от српското царство садржавал: Канала, и Драчевица и Требунија, тики Горѓија Балча ги завладал. А пред речен Балча имал дваица браќа — Страшимир и Балча II-ри, а Горѓија бил син от старијот Балчов.⁵²⁾

Тики по смртот цар Урошов ги завладал Шкодра и Зента,⁵³⁾ и Катаро и Круј, а биле некој дел от Царството српско, а некој дел ги завладал от византиските деспоти.

§ II-ри

Ама Горѓија Балча имал поголем помошт от Латините отколку от византиските еднаверци заради да му помогнат ако би се надејал. Тики заради помагањето му Балча на 1368-ма год. сосе браќа си се предал папе, а потоа Балча се удрил со до тога бившијот краљ В'лка рашкански и тоа било заради жењењето со ќерка му краљ В'лканова...

Фрагментирани исјиси од Историјата

Табак 375

6-го. Конгресот берлински от 13-ти јунија со 13-ти јулија 1878 год.

...

3-ко. Ама Књажество Болгарије не је останале свјатистефанските граници, токо Болгарија ја поделиле на две половиње:

- а) една Књажество Болгарија, со два милјауни жители,
- б) а друга Восточна Румелија (Мизија), останале под непосредствен политичен и војен власт султанов, ама со широкоместна автономија и со христијански генерал-губернатор.

⁵²⁾ Пишувањето на туѓите имиња во духот на македонскиот јазик го наоѓаме и овде: **Горѓија Балча** наместо **Гурај Балша**, **Балча II**, па дури и **Балчов** наместо **Балша II**, односно само **Балша**; **Страшимир** наместо **Стратимир** и сл.

⁵³⁾ При преводот Пулевски ја зачувал старата носовка во изговорот (**Зента** наместо **Зета**), додека градовите **Катаро** и **Круј** ги предава со туѓата форма.

...
А сине други земји што се отступени Русије по свјатистефанскијот уговор, ги вратиле Отоманскеј царевине во притјаженије.

За поносење македонско

Табак 377:

(Има оставен простор од 4 страници, но не се исполнети со текстот од ова поглавје!)

Табак 378:

Ополномоќена депутација со лично поканување за на болгарски књажевски престол...

Книга XI-та

За стариславјански племиња (сојеви) полостровски а настојаште временски именски нареченији

Раскажување а)

За настојаште временски имиња Славјанов полостровски следујувативе се:

- 1-во. Јеновци (Торбеши)
- 2-ро. Торлаци
- 3-то. Шопје Бели
- 4-то. Шопје Црни
- 5-то. Шијаци (Шумадинци)
- 6-то. Задгорци
- 7-мо. Чолаци
- 8-мо. Челјаци
- 9-то. Врбаци
- 10-то. Ајрани
- 11-то. Кардалиња
- 12-то. Маријовци
- 13-то. Бондарци
- 14-то. Брсјаци

Табак 379:

- 15-то. Свењевци
- 16-то. Уљуџи
- 17-то. Мијаци
- 18-то. Пчинци.

Раскажување от б)

За настојаште временски имиња от ино-народни народности и след реченивие полостровци се:

- 1-во. Арнаути
- 2-ро. Тоски
- 3-то. Куцо-Власи
- 4-то. Грци
- 5-то. Јевреи
- 6-то. Еѓупци
- 7-мо. Јуруци
- 8-мо. Ермени
- 9-то. Арапи
- 10-то. Курдови
- 11-то. Татари
- 12-то. Гагаузи.

За под а) реченине сојеви (племиња) раскажување настојаштвие полостровски Славјани:

- I-во. За именских им произведенији
- II-ро. За местних им жилишта.

Г л а в а I-ва

1-во. Раскажување за Јеновци

Едно за именски им производ, а друго за местно им жилиште:

1-во. Јеновци затова ги вељат оту се празнословни во бројење, заре на место да речат: **еден, една, едно, едни** — речувајет: **јен, јена, јено, јени**, тики затова ги велеме **Јеновци** сине христјани дукадински, а Арнаути ги вељат **Торбени** само Турцијем.

2-ро. А јеновски местни жилишта им се: Љуботин и Гора во Призренски округ, а и во Тетовски округ — покрај шарскине ормање.⁵⁴⁾

2-ро. Раскажување за Торлаци . . .

1-во. Торлацим им се производит имено: едно разделечнине им куќи во местноста, а друго — секакво губре го велат **тор**, а треко, оту нивјено со стока го **торат** меѓу леси, тики затова се вељат и меѓу себе **Торлаци**.

2-ро. А торлачко местно жилиште је от Балкан кон север до Дунав и от Тимок, измеѓу Дунав и Балкан, кон истоко до Искар.

⁵⁴⁾ Интересно е што Пулевски ги наречува **Торбени** само „Јеновците“ во шарпланинскиот регион Гора (денеска во СР Србија, СР Македонија и НР Албанија — в. Д-р Блаже Ристовски, Кон проучувањето на народната поезија на Гораните, „Македонски фолклор“, II, 3—4, 1969, 137—156), но не и другите Македонци — муслимани во Македонија што денеска ни се познати со тоа име. Ова посебно го одбележуваме затоа што такви и денеска најмногу живеат во неговиот роден крај — во Дебарско.

3-ко. Раскажување за Бели Шопје ...

1-во. Шопје се произвоидит име от дуљка (**шобурец** чешменски), зашто дуљкана ја велет **шопка**, а во зборувањето наше, оту имат родовски јединици, тики као долу речениве разлики се дељат:

Нашински:

Шопски:

дулец, дуљка, дуљче

шоп, шопка, шопче — чис[ло] ед[инствено]

Сви три род[ови]: **шобурец, шобурка, шобурче** — чис. един[ствено]
дулец, дуљки, дуљчиња **шопје, шопки, шопчиња** — мно. число.

А Бели Шопје се велет затова оту носет бели алишта и кожени шапки, а бели-шопско местно жилиште им је во долу речениве окрузи:

- а) Краште (Кустендиљско)
- б) Радомирска и Брезничка окол. и Трноско окружје
- в) Самоковско окру[жје] и Ихтиманска и Бањска околији
- г) Златичко и Софиско, и Пиротско и Нишко окру[жје] до Морава.

4-то. Раскажување за Црни Шопје ...

1-во. Црни Шопје се велет затова оту носет црни алишта (одежди), а со Белине Шопје еднакви се и во словесност и во поносење.

2-ро. А црни-шоповско местно жилиште им је во долу речениве окрузи и околији местних се:

- а) Полено Кустендиљско и преку Струма кон северо-исток;
- б) Речица и до Саса кон југ во окру. Кустендиљски,
- в) Во Душничка околија кон југо-исток до Кресна.

Табак 380:

Восточно-моравска: Ниш, Прокупје, Лесковец, Врање — окрузи и окружни вароши се, ... б) Бела Паланка, Куршумлија и Влаотница...

6-то. Раскажување за Загорци ...

(ги изведува од „Загорје“ на просторот од Јантра до Дунав и Балкан, на ги набројува и местата:)

... Трново и Рухчук (Русин), и Свиштов и Плевен, и Ловеч, Никопол, Орехово, Враца, Орханије, Силистра, Дреново, Карлово, Селвијово, Тројан, Јетропол, Луковец, Тутракан.

7-мо. Раскажување за Чолаци ...

... **чуљаво** зборување, заре на место **човек**, речувајет **чољак**..., а овије не се чуљави во роците, токо се чуљави во зборување...

(Населени се во местата:) Филипија, Татар-Пазарџик, Стара Загора, Асково (Аскои), Костенец, Станимака, Нова Загора, Чирпан, Карлово,⁵⁵⁾ Калофер, Казанлџк, Панафуриште, Пештера, Брацигово, Батак.

8-мо. Раскажување за Чельјаџи ...

... шушливо зборување, оту на место човек речувајет чельјаџ, а наместо Ка речувајет жа (џа) и прочи...

(Населени се во местата:) Сливен, Јамбол, Дренопоље, Шумен, Котел, Карнобат, Ајтос и проч...

(Од кажувањето за Мијациите и за народната просвета)

Табак 382:

...

3-ко. Мијаци за наука способни људи се, ама като не се образувани уште мали по мајкинија им јазик, затоа останувајет сосем прости во животот си.

а) Като одрастат мошне внимателни се и љубовпитливи за као недоветни да слушајет биди какво пред или после кажување учевно.

б) Вистина внимателни се за разбирање Мијаци, ама от простота никого не признавајет за учител ки им је или ки им бил, токо со простото си гордејење дејствувајет као мошне знојни простаци.

в) А Мијаци во све турско царување не им је запрено учењето за учење по мајкинија им јазик, ама заради немање учители се училе само во црковни книги, тики затоа не се книжевни.

г) А Мијаци нека не се надувајет као черево на жар со простота си, токо даже ги меткајет децана со црковни книги, токо со долу речениве книги нека ги учет децата си во домашните им училишта:

- 1-ва. Славјанска и граѓанска букварки и аз-буки пишпење;
- 2-ро. Верски молитви, колку за себе да знајат и Символ;
- 3-ка. Стречовница (диктовка) да знојат;
- 4-та. Јазичница (граматика) да изучат;
- 5-та. Слогница⁵⁶⁾ (аритметика) да изучат;
- 6-та. Растенијица (ботаника);
- 7-ма. Летопис (народна историја);
- 8-ма. Животињица (зоологија);
- 9-та. Писмовница и писмени соображенији,
- 10-та. и Земји-описаније полостровско.

⁵⁵⁾ Некои градови се повторуваат во ракописот: или смета дека и таму има „Чолаџи“ или пак ја има предвид и околината на тие централни градови што може да биде населена и со разни етнички групи.

⁵⁶⁾ Терминологијата на Г. М. Пулевски е посебно интересна од филолошко гледиште. Прегледот на предметите за народната просвета во Македонија меѓу другото ни донесува најточни толкувања на некои важни негови неологизми.

А гатанки и пословици и песни и приказни излишни се за во домашни училишта предавања, заре повеќе ги маткајет учениците.⁵⁷⁾

19-то. Раскажување за македонски граѓани

И македонск. граѓански христијани смеса се од сви славјански сојевии и од тини народности христијански, тики сине се возвишевајет за благородници македонски, а уште не се сеќавајет оту се маши за сите лошотији што се наносат на христијансконо населеније македонско.⁵⁸⁾ А лошотијите граѓанско-македонски се затова, оту не се сообразувајет со славјанскине племиња; затова имајет мошне лошо име. А пред последно име, като не је за кажување во книгава, токо македонски граѓани нека се потрудат да си поправат името си, заре први последователи ка го кажет.

БЕЛЕШКИ ЗА КОДЕ ШТО СТОИТ⁵⁹⁾

1-во. За славјански производи	— — — — —	лист 1—ви
2-ро. За старите столниње славјански	— — — — —	ли. 2—ри
3. За от ошто се производит имево славјанско	— — — — —	ли. 6—ти
4. За славјанскијов јазик когашен је	— — — — —	ли. 7—ми
5. Одсобити доказатељства историја македонска	— — — — —	ли. 11—ти

За II-ри дел од Историјава	— — — — —	лис 12—ти
1-во. За синорите македонски	— — — — —	ли. 12—ти
2-ро. За основот од Македонското царство	— — — — —	ли. 13—ти
3. За подробност од македонските цареви во прилог	— — — — —	13—ти лист
4. За краља Филипа II-ри во 4-ти прилог	— — — — —	13—ти лист
5. За цара Нектенавија јегипетски	— — — — —	лист 15—ти
6. За Александровото родување	— — — — —	ли. 17—ти
7. Царственик Велики Александров	— — — — —	ли. 21—ви

⁵⁷⁾ Токму поради сфаќањево оти народното творештво не им е наменето на децата, туку само на возрасните, Пулевски и ја издаде својата „Македонска песнарка“, како и поемата „Самовила Македонска“, надвор од номерацијата на учебниците.

⁵⁸⁾ Овој текст е најилустративната потврда дека Пулевски се потпираше главно врз селанството и врз од него излаченото еснафство (работници и занаетчи), но не и врз граѓанството, бидејќи нашите градови во тоа време имаат и различен етнички состав, а и самите Словени се веќе поделени на разните „вери“ и „партии“ што им служат на соседните националистички пропаганди, па со тоа ги спречуваат основните стремежи на Македонците за сопствена национална еманципација и афирмација.

⁵⁹⁾ Содржината на Историјата ја пренесуваме наполно според ракописот. Подвлеченото е од самиот автор. Пагинацијата во текстот е со римски бројки, а овде е и со арапски. Предговорниот текст не е вклучен во оваа содржина. Овој факт, како и наведената 1892 год., недвосмислено потврдуваат дека предговорот е напишан откако книгата била веќе наполно завршена.

1-во. За зацарувањето Велики Александрово — — —	ли. 21—ви
2-ро. Цар Александ'р ⁶¹⁾ како ја собрал војската — —	ли. 25—ти
3. Александ'р като кинисал на Рим — — — — —	ли. 25—ти
4. Александ'р като отишол от Англија — — — — —	ли. 27—ми
5. Александ'р като кинисал кон Восток — — — — —	ли. 29—ти
6. Александ'р като отишол во Јегипет — — — — —	ли. 31—ви
7. Цар Дарија като испратил војска против Вел. Алекс.	ли. 33—ти
8. Вел. Алекс. като бил посланик при цара Дарија — —	ли. 37—ми
9. Вел. Алекс. като го покорил Криси — — — — —	ли. 41—ви
X. Александ'р като отишол в темница — — — — —	ли. 45—ти
XI. Александ'р като се бил со Индија — — — — —	лист 48—ми
XII. Александ'р за со амазонките — — — — —	лист 50—ти
XIII. Александра като го советувале војниците му — —	лист 57—ми
XIV. За отрујувањето Александра — — — — —	лист 60—ти
За исторички разлики... лист 64—ти, зачало 21—во	21—во
 Книга IV-та. За от 311-та год. до 148-ма година пред Христа — — — — —	
	лист 65—ти
1-во. Исторички разлики за Александровите војскаводци	лист 65—ти
2-ро. За Грци како ги привлекле Римјаните за да ја завладајет Македонија — — — — —	лист 67—ми
3-ко. За римските цареви и за Римјани како ја завладале Македонија — — — — —	лист 68—ми
Дел треќи, книга V-та — — — — —	лист 69—ти
I-во. За даже се произвеле римските цареви — —	
II-ро. За римската држава како је учината монархическо управленије — — — — —	лист 76—ти
III-ко. За цара Костадина Велики — — — — —	лист 88—ми
IV-то. За одељувањето од Римското царство и за имињата от римските цареви — — — — —	лист 93—ќи
V-то. Книга VI-та. Бугарска историја — — — — —	лист 95—ти
VI-то. Книга VII-ма. Историја влашка — — — — —	лист 140—ти
VII-мо. За Ексархот охридски — — — — —	лист 144—ти
VIII-мо. За пришествијето српско — — — — —	лист 147—ми
IX-то. Историја за слободните далматински области —	161—ви лист
X-то. Раскажување за Југозападна Славонија — —	163. лист
XI-то. Историја за Севернославјанско кралевство —	лист 173—ќи
XII-то. За сотворење Српско царство — — — — —	лист 195—ти
XIII-то. За Босна како потпаднала под Србија — —	лист 195—ти

⁶⁰⁾ Овде започнува „III книга“ од ракописот што може да се претпостави по бројките што почнуваат одново во ова поглавје.

⁶¹⁾ Во ракописот насакаде: александ'р.

XIV-то. 5-ти дел. Турска историја ⁶²⁾	— — — — —	лист 204—ти
XV-то. За како се разорило Српското царство	— — — — —	лист 206—ти
XVI-то. За Скендербега Ѓорѓа	— — — — —	лист
XVII-то. За превземањето Цариград	— — — — —	лист 221—ви
XVIII-то. За опсадата бечка	— — — — —	лист 263—ки
19. За 1-ви бој царица Катерина	— — — — —	лист 270—ти
20. Русија и Авустрија — бој против Турци	— — — — —	лист 274—ти
21. За Турција раскажување	— — — — —	лист 276—ти
22. За кржалијите кажување	— — — — —	лист 277—ми
23. За Осман Пазван-оглу	— — — — —	лист 278—ми
24. За султан Махмудово царување	— — — — —	ли(ст) 284—ти
25. За грчкото востаније во Пелопонез	— — — — —	л. 294—ти
26. Бој русиски против Турција 1828 год.	— — — — —	л. 302—ри
27. Кога добиле Грци слобода	— — — — —	лист 315—ти
28. За кога је направен низам турски	— — — — —	л. 321—ви
29. За Гегите раскажување	— — — — —	лист 323—ки
30. За арнаутско востаније и за султан Меџ[и]да	— — — — —	лист 324—ти
31. За Ѓулхане хатишериф	— — — — —	326—ти
32. За васалство мисирско	— — — — —	лист 328—ми
33. За арнаутско востаније ⁶³⁾	— — — — —	лист 330
34. За ливанските племиња	— — — — —	332
35. За от 1848-ма до 1852-ра год.	— — — — —	ли. 333
36. За бој против Црна Гора	— — — — —	ли. 337—ми
37. Русија — бој 1853-ка год., бој против Турција	— — — — —	ли. 339—ти
38. За бојот кримски	— — — — —	лист 340—ти
39. За цар Никола като умрел	— — — — —	ли. 348—ми
40. За сојузничкијот уговор	— — — — —	ли. 351—ви
41. За уговорот париски	— — — — —	ли. 352—ри
42. За књаза Милоша враќањето	— — — — —	ли. 355—ти
43. Завера против султан Меџида и ливански случ.	— — — — —	357—ми
44. За умирањето султан Меџидов[о] и за царување Азиз.	— — — — —	359—ти
45. За критското востаније	— — — — —	360—ти
46. За влашкото ропство ослободување	— — — — —	ли. 361—ви
47. Обновање Критското востаније	— — — — —	363
48. За Париската конференција 1868. год. ⁶⁴⁾	— — — — —	ли. 364—ти

⁶²⁾ Во текстот (табак DDIV, стр. 3) стои: V-ти дел. За откако дошле Турци во Јевропа. Историја от 1360-та год. до 1889-та год. Значи, овој дел то пишувал по или во споменатава година, односно во времето по растурањето на неговата Словенскомакедонска книжевна дружина во Софија (1888).

⁶³⁾ Пишувањето на Пулевски за ова востание (од стр. 331 во ракописот) то искористил **Георги Трајчев** во „Книга за мияцитѢ (Историко-географски очерк)“, Софија, 1941, 47—48.

⁶⁴⁾ Додека за постарата историја ги користи сите достапни извори и добар дел од тогаш постојната литература, за периодот по 50-тите години од минатиот век тој пишува како сведок или и учесник во настани на Балканот, поради што овој дел од книгата има посебен интерес за нас. За жал, засега не располагаме со овој текст од Историјата.

49. За превземање калине српски	— — — — —	ли. 365—ти
50. За убивањето књаза Михаиља	— — — — —	366—ти
51. За ферманот Кадифов	— — — — —	369—ти
52. За Востанијето ерцеговинско	— — — — —	ли. 371—ви
53. За Бојот српско-турски	— — — — —	ли. 372—ри
54. За ослободувањето бугарско	— — — — —	373
55. За поносење македонско ⁶⁵⁾	— — — — —	лист 377—ми
56. За настојашти полостровски нареченији, Кн. 11-та		ли. 378—ми
57. За словестност македонски ⁶⁶⁾	— — — — —	лист 386—ти

⁶⁵⁾ Овој наслов стои над четири празни страници во ракописот. Треба да се претпостави дека тие биле и напишани, но од некои причини авторот не ги препишал во комплетираната книга, иако им го оставил одмерениот простор.

⁶⁶⁾ Последново поглавје е многу оштетено од влагата и мувлата, па добар дел од листовите прозго се распаѓаат и тешко се читаат. Тука Пулевски дава кратка граматика на македонскиот јазик и прави коментари врз јазично-литературни прашања што главно не се непознати од другите негови ракописи.